

- Pasakykite prašau savo vardą, pavardę, kelintais metais...

Answer: Mano pavardė yra Abromavičius Juozas, Juozo. Esu gimęs 1925 metais sausio 28 dieną Kuršėnų mieste. Nuo pat gimimo iki šiol gyvenu Kuršėnuose. Visą laiką -- su išvyka į armiją, kurioje pratarnavau penkis metus. Tas buvo 1945 metų balandis, dar karas buvo nesibaigęs, ir grįžau 1950 metų balandžio mėnesį.

- Taip ilgai tarnavot?

Answer: Penki metai teko tarnauti, ir po to grįžimo, kai grįžau iš armijos, teko dirbti, kaip sakant, pagal paskyrimą. Rajono vykdomajam komitete, tada dar buvo apskritis Kuršėnai, orgskyriaus inspektorium. Rajono vykdomajame komitete dirbau iki pat 1953 metų. 1953 metais išėjau, apsivedėm su žmona, kuri mokytojavo septynmetėj mokykloj. Septynmetės mokyklos direktoriumi. Buvo Kuršėnų septynmetės mokyklos direktorė, Kuršaitė. Aš kurį laiką nedirbau, išėjau iš rajono vykdomojo komiteto, paskui įsidarbinau. Buvo rajkooperatyvas Kuršėnų -- kooperatyve dirbau revizorium instruktorium ir baigiau kursus trijų mėnesių Kaune, revizorių instruktorių kursus, ir

dirbau kooperatyve tose pareigose. Paskui išėjau iš kooperatyvo į gaisrinę. Dirbau Kuršėnų miesto priešgaisrinės apsaugos viršininku, kadangi paskutiniaisiais metais aš armijoje tarnavau priešgaisrinės apsaugos komandoje. Du metus, paskutinius metus tarnavau priešgaisrinės apsaugos komandoje, todėl turėjau tokį potraukį pašlakstyti, šlangą patampyti. Dirbau iki, kad nepameluočiau, iki 1960 metų. 1960 metais išėjau dirbti į DOSAAF komitetą pirmininko pareigose. Čia Kuršėnuose buvo rajonas tada, buvo DOSAAF komitetas, paskui dirbo DOSAAF komitete, išėjo į mariakus, išvažiavo, o mane pakvietė dirbti į DOSAAF komitetą, kadangi aš armijoje buvau tarnavęs penkis metus, sako, tu jau įpratęs, su gaisrininkais lakstai, vienu žodžiu, toksai viską gali dirbti (???)

- Tokia kariška specialybė.

Answer: Auklėti jaunimą, sportišką šaką, vienu žodžiu auklėti jaunimą. Pradirbau iki rajono likvidavimo. Rajonas likvidavosi mane perkėlė iš DOSAAF komiteto į Šiaulių DOSAAF komitetą, pirmininku dirbau. Aš ten pradirbau du metus ir iš ten išėjau dirbti į Kuršėnų, buvo ūkiskaitinis darbų vykdytojo baras, dispečeriu. Čia, Kuršėnuose, buvo taip todėl, kad nebereikėjo važinėti, nes aš

gyvenau, taip sakant, Kuršėnuose, o reikėjo dirbti ten, buvo komitetas Šiauliuose, vykdomojo komiteto patalpose. Vienu žodžiu anksčiau jau senyn ėjo, jau, taip sakant, nebėra kur gastroliuoti. Čia pasitaikė, dirbau dispečeriu, darbų vykdytojo bare, na ir paskui iš čia išėjau dirbti į Šiaulius. Šiauliuose dirbau priešgaisrinės apsaugos dalinio operatyviniu budėtoju. Ten buvo, kaip sakant, keturios ar trys... keturios pamainos mūsų buvo, operatyviniai budėtojai. Vienu žodžiu, dežuravom paromis iki 1980 metų. Iš ten išėjau į televizorių gamyklą. Televizorių gamykloje dirbau sargybos viršininku. Iš ten išėjau į pensiją. 85 metais išėjau į pensiją ir dabar, kaip sakant, visą laiką gyvenu čia, Kuršėnuose. Tiesa, po pensijos dar dirbau fabrike, tris gamybos sezonus išdirbau čia.5:48

- Vis tiek jūs gyvenot Kuršėnuose visą laiką ir važinėjot į Šiaulius.

Answer: Visą laiką aš gyvenau Kuršėnuose. Išsikėlęs niekur nebuvo. Visą laiką, tik dirbau Šiauliuose. Važinėjau į Šiaulius.

- Nesikėlėt į Šiaulius.

Answer: Į Šiaulius nesikėliau, kadangi, žinot, priprasta vieta, miestas didelis.

- Kas čia yra nuvažiuot.

Answer: O čia man, kaip sakant, arčiau tas viskas, žmonės. Iš to cukraus fabriko.. Tris metus pradirbęs, visiškai dabar niekur nebedirbu. Visa laiką gyvenu iš pensijos.

- Ponas, Abromavičiaus, dabar aš noriu jūsų paklausti apie, kadangi mūsų istorija yra apie žydų katastrofą. Nuo pat pradžių, dabar kaip žydai gyveno prieš karą, kokius jūs žmones gal atsimenat, atsitiktimus kokius nors, papročius?

Answer: Kadangi mano tėvas buvo batsiuvis ir visą laiką gyveno Kuršėnuose, o Lietuvos laikais daugiausia Kuršėnuose buvo žydų parduotuvės. Jie turėjo parduotuves, ir buvo trys parduotuvės avalynės. Buvo Muncas, pavardė, pas kurį tėvas dirbo. Tėvas imdavo medžiagą visą ir parsinešdavo į namus, namuose padaręs gatavą avalynę, pristatydavo į parduotuvę Muncui. **7:31** Tai visą laiką mes buvom surišti, kaip sakant, bendravom... Aš vaikas buvau, dar į mokykląėjau, bet vis tiek, kaip sakant, viskas buvo surišta. Tai, reiškia, Munico

buvo parduotuvė viena avalynės, paskui Firmano parduotuvė buvo antra avalynės. Irgi tėvas... Bet tėvas daugiausia dirbo pas Munica, kaip sakant, buvo nuolatinis darbininkas. Bet kada būdavo reikalas Firmanui, tai jis sakydavo: ateik pas mane, aš tau duosiu ten brangiau 25 centus arba pusę lito. -- man reikia padaryti tokį ir tokį darbą, jiems ... Tai paima dabar iš jo, padarydavo ir atnešdavo. Buvo Tereno trečia parduotuvė avalynės. Tai irgi kai kada būdavo tokių dalykų, ateik pas mane, supranti, aš tau duosiu darbą, Abromavičiau, man reikia tą padaryti. Aš tau brangiau mokėsiu. Irgi buvo visą laiką, kaip sakant, gyvenimas toks virte virė, kaip sakant, surištas su darbu ir su žydų tautybės žmonėmis. Jie, kaip sakant, davė uždarbį. Uždarbį davė. Kito uždarbio ir nebuvo tokio, kad žmogus galėtų dirbti žiemą ir vasarą. Pas Munica, kai buvo nuolatinis darbininkas, tai jis dirbo žiemą ir vasarą. Nors vasarą buvo toks sezonas, basanoškės ten, kurie, kaip sakant, buvo einamos, madingos, bet buvo trys mėnesiai ir viskas, pasibaigdavo. Ateidavo ruduo, būdavo, batai reikėdavo dirbti, žiemą vailokai, kaliošai buvo pardavinėjami, darbo susidarydavo. Tai Muncas visuomet duodavo porą padirbti kiekvieną dieną, kad tu padirbk, atneši, kad tu užsidirbk. Išlaikė, kaip sakant jie. O pava...vasarą,

būdavom dirbk kiek nori, per naktis kalk, jeigu jau gali. Mokėdavo gerai. Uždirbdavau ypatingai vasarą, uždarbis buvo neblogas. Na, tai reiškia, visą laiką buvom surišti su žydų tautybės žmonių papročiais, jų gyvenimu. Šeštadieniais, penktadieniais jie, kaip sakant, užšvėsdavo jau, nebedirbdavo, nepriimdavo jokių interesų, visko. Jau būdavo, kaip sakant, tos šventės jų. Šeštadienį visą dieną ten jau neidavo į tą parduotuvę, uždaryta, viskas. Sekmadienį prasidėdavo vėl darbas, vėl judėjimas, vėl atnešdavo darbą, ten atskaitydavo pinigus, gaudavo kiekvieną sekmadienį, ir taip gyvenom. **9:59** Na, reikia pasakyti, kad mes sugyvenom neblogai su jais. Neturim nusiskundimų, kad taip sakytum: va, žydai buvo tą padarę, supranti, ką nors kita, žmones skriaudė. Negaliu sakyti. Na, tokie jų papročiai buvo. Aš to laiko prisimenu, kadangi man buvo dar paauglystė, tai jie po miestą -- mes čia vaikščiodavom, o gyvenom Vydūno gatvėje, mūsų namukas buvo, per karą sudegė. Tėvas buvo pasistatęs namuką tokį nedidelį. Nusipirkęs šešis arus žemės buvo, paskui namuką pasistatė ir ten gyvenom. Tai per karą viskas tas sudegė, nutrūko tas gyvenimas. Taip tai visą laiką gyvenom, žinom, kas kur gyvena. Ir tie žydų tautybės žmonės susitikdavo ir labai, kaip sakant, tėvą gerbdavo... "Abromavičiau ateik, jeigu ko reikia, imk". Dabar,

supranti, buvo Juodžydis toksai, jo pavardė, jo gatavų parduotuvė drabužių. Oi, Abromavičiau, ateik, jeigu tau reikia, prašom, imk. Žinau, tu dirbi, atneši, supranti, sakydavo. Aš dabar neturiu, kitą kartą ateisiu, kai turėsiu pinigų, supranti, nusipirksiu paltą ar kostiumą. Kaip sakant, toks gyvenimas, sąryšiai. Ir taip gyvenom iki 1940 metų, kada tarybinė armija atėjo į Kuršėnus. Kada tarybinė... Tas buvo birželio 15 dieną, buvom namuose, ir mano jaunesnė sesuo kažko buvo tai pasiūsta nupirkti į parduotuvę. Parėjusi pasakė, kad jau... Mašinų privažiavo tiek, kad kareiviai, tai nuėjau, jau didesnis buvau, kas ten per mašinos atvažiuoja. Čia mašinos tokios važiuoja: zisai, polutarkos, su kareiviais jie. Na, kareiviai, supranti, žmonės pradėjo bėgti su gėlėm, nešti gėles ir mesti tiems kareiviams į tas mašinas. Nors tie karininkai nenorėjo, kad tie žmonės arčiau priėtų ir bendrautų su jais. Bet kurie mokėjo rusų kalbą, tuojau, supranti, su tais karininkais pradėjo bendrauti, kalbėti. Tai tie karininkai mato, kad šie žmonės nenusiteikę prieš juos, bet sutinka su gėlėm, tai meskit į mašiną, gėles metė ten, supranti, neaiškino. Ir čia prasidėjo tie įvykiai.

- Tai čia žydai metė?

Answer: Žydai ir lietuviai. Visi, supranti, metė jie tas gėles. Nebuvo tokių, kad žydai nemestų --- visi metė, ir suteka, vienu žodžiu.

- Tai kodėl jie taip džiaugėsi, kad atėjo ta raudona armija?

Answer: Džiaugėsi todėl, kad žmonės, tie, kurie buvo bedarbiai, jie neturėjo darbo, žinojo, kad tarybų valdžia bus, bus darbo visiems jiems. Dirbs jie. Na, tai irėjo sutikti. Ir mes, kaip vaikai, ten slampinėjom apie tas mašinas. Žiūrim, uniformuoti kareiviai, žinot, viskas, kaip sakant, su šautuvais sėdi mašinose. Jie neišlipa iš mašinų, bet tie karininkai, tiktai jie išlipa. Jiems nebuvo įsakyta, kad išliptų -- tik gėles metė. Ir paskui nuvažiavo. Jie nuvažiavo, ir prasidėjo tas gyvenimas. Tada Lietuvos policija dar buvo, Lietuvos valdžia buvo, bet jau buvo, kaip sakant, liaudis skilo. Liaudis skilo į tą nepasitenkinimą, kadangi žmonės buvo be darbo, daug, neturėjo kuo dirbti. Paskui, kai jau visa ta valdžia įvyko, perėmė valdžią, Paleckio seimas buvo išrinktas ir tapo prezidentu, vyko mitingai. Į mitingus išėjo batsiuvių organizuota komanda, paskui išėjo

kriaučiai, irgi organizuotai, vėliavas pasidarė, plakatus, šūkius ir žygiavo į stadioną. O stadionas buvo, futbolo stadionas, žaidė ten už senosios mokyklos, dabar jau ten namai pristatyti, tą visą jau išparceliavo. Ten buvo stadionas, Vilniaus, kaip sakant, Vilniaus aikštė buvo vadinama, plentų einant, Vytauto gatvė dabar ten yra vadinama. Tai ten buvo stadionas, ir ten visi vykdavo į stadioną, atvažiuodavo kariškiai, duodavo koncertus, duodavo programą, šokdavo, ten linksmindavosi. **14:30** Vienu žodžiu, visi ėjo ten su energija, su pakilimu, tokiu, kad gyvensime geriau, bus geresnis gyvenimas. Ir tas viskas vyko iki karo. Ir prieš karą dar organizavosi artelė. Kuršėnuose batų artelė buvo "Batai" dabartiniame name. Tas yra namas privatus, privatizuotas, bet anksčiau, Smetonos laikais, buvo ten, tame name, centrinėje gatvėje buvo monopolis. Buvo, kaip sakant, valdybinė parduotuvė, degtine targavojo, valstybinę. Buvo antram gale, kaip sakant, buvo batsiuvių artelė organizuota. Artelės pirmininku buvo išrinktas Beleckas, o jo švogėris Janulevičius buvo vedėjas. Jis duodavo darbą, paskirstydavo. Mano tėvas buvo eilinis darbininkas, kaip ir visi. Buvo Muncas, prieš Muncą -- zagatovščikas buvo toks, kur pas tėvą dirba tie. Siuva viršiukus, jie ten dirba, toje artelėje. Paskui Mankovas. Mankovas buvo

išbėgęs į Tarybų Sąjungą, kada karas prasidėjo. Jo dukra buvo, partijos komitete dirbo instruktore. Stopolis buvo pirmasis sekretorius, Rimkus buvo sekretoriaus padėjėjas, jie trys buvo, ir Mankovaitė buvo įtraukta, kaip sakant.

- Tai dabar Municui ir šitiems kitiems žydams atėmė krautuves?

Answer: Buvo krautuvis nacionalizuotos.

- Tai jie prarado savo krautuves.

Answer: Viską prarado. Kaip ir lietuviai, taip ir žydai. Buvo nacionalizuota. Buvo komisarai pastatyti į tas parduotuves, kol išparduos visą, kaip sakant, visas esamas prekes. Tai tie komisarai stovėjo dėl to, kad tie pinigai, kurie buvo surinkti, įnešti į banką, kad nenuslėptų. Vienu žodžiu, buvo nacionalizuotos parduotuvės visų, ir lietuvių, ir žydų tautybės. Nežiūrint... 16:40

- Tai kaip žydai sutiko tą dalyką?

Answer: Visai paprastai. Prikazas, prikazas viskas, įsakymas toks yra. Pasakys komisaras nešti pinigus į banką ir ką -- išpardavė tas visas savo

prekes, kur buvo. Jie prekių nebegavo daugiau, jie tas išpardavė, ir viskas. Parduotuvės užsidarė.

- Betgi jusiai viską prarado, ką jusiai buvo turėjęs.

Answer: Prarado. Tie, kurie turėjo savo santaupas, galbūt ir turėjo susitaupę tai taip, bet dabar apyvarta, viskas buvo atimta, kaip sakant, iš jų. Iš visų buvo atimta. Tada dirbo tas pats Muncas, į artelę įstojo, jau batsiuviai taiso ir viršiukus siuva, o tie batsiuviai darė avalynę. Ir ??? buvo, jau nebėr, namuke gyveno, dirbo kartu ir daugybė žmonių. Bedarbiai, kaip sakant, jie, ir paskui prasidėjo karas. Kada karas prasidėjo, stop mašina, kaip sakant. Kas išbėgo, išbėgo, kam nepasisekė išbėgti, daugumas, Muncas palieka pirmas, išbėga tik Mankovas, kadangi ten partijos komitete jie turėjo galimybių pasinaudoti transportu ir visa kita. Jie išvažiavo, paskui grįžę buvo jie čia į Lietuvą po karo, bet aš jų nesusitikau, aš armijoje buvau tais laikais. Keturiasdešimt penktieji, penkiasdešimti -- man tas visas laikotarpis, armijoje penkis metus teko būti. Syzranėj baigiau tarnybą, ten prie Volgos, čiot neprigėriau dar Volgoj, bet pasisekė taip gerai. Parvažiavau iš ten. Ir tada, po to viso pasikeitimo, kada užėjo vokiečiai, viskas buvo

likviduota, artelės, viskas. Išsinešiojo viską, ką buvo sunešę. Tėvas taip pat buvo -- parsinešė, ką jis buvo nusinešęs, tuos įrankius, ir už kelių dienų, nežinau, nebepprisimenu, tik 41 metais birželio dvidešimt antrą dieną, atrodo, prasidėjo tas karas, o birželio 25 ar 26 dieną atsirado čia vokiečiai Kuršėnuose. Ir po to parsinešė tą visą inventorių, ir už savaitės atėjo tie baltaraištininkai ir paėmė su tėvu iš namų. O reiškia...Nors mes nepriklausėm niekur, tėvas jokiai partijai nepriklausė, buvo eilinis batsiuvis, kaip sakant, aš buvau pacanas, paaugęs irgi komjaunime nebuvau. Nes, galvojo, kad aš priklausiau komjaunimui, bet kadangi jie visus tuos popierius išmetė, komjaunimo komitetas kur buvo palikęs, jie išbėgę buvo ir nerado nieko, tai mėnesį laiko jie palaikė mane čia tame Kuršėnų kalėjime ir paleido. Paleido, patardė, paklausė, ar buvai komjaunime, ar nebuvai, na, sakau, ką aš... 19:36

- Nemušė?

Answer: Mušti nemušė, bet kadangi, kaip sakant, nebuvo tokių žiaurių žmonių, kurie. Nepapuoliau ant tokių žiaurių, kurie galėjo kaip nors pasielgti, bet paklausinėjo. "Buvau", jie: "nebuvai", sakyk, kaip sakant, jie.

- Kas tardė jus, pavardė.

Answer: Na, tardė, tai dabar tų jau nebėra, kur tardė. Kaleckiai. Kaleckis Henrikas buvo ir Kaleckis buvo Vytautas. Jie du buvo, kaip sakant, vadai čia Kuršėnų pradžioj po karo. Paskui grįžo iš Vokietijos Keras, policijos viršininkas. Jis buvo Smetonos laikais viršininkas policijos, o kada užėjo tarybinė valdžia, jis išvažiavo į Vokietiją, nes žmona buvo vokietė jo, jis buvo karininkas Lietuvos, leitenanto laipsnį turėjo, ir išvažiavo į Vokietiją. Paskui, kada užėjo vokiečiai, jis grįžo, vėl buvo policijos viršininku čia, Kuršėnuose **20:46**. Tas Keras, Ir tada mane palaikė. O tėva išvežė į Šiaulių kalėjimą. Tėvas buvo Šiaulių kalėjime ir buvo jis rudenį vėl, kad taip parėjo prieš Kalėdas, gal lapkričio mėnesį parėjo iš Šiaulių kalėjimo. Buvo paleistas vėl, bet su sąlyga, kad jam reikia registruotis kiekvieną dieną policijoje. Tai ir registravosi. Tai jis buvo kokiais 1941 metais areštuotas, paskui antrasis buvo vėl pakartotinai išvežtas, areštuotas į Šiaulių kalėjimą ir, atrodo, kad trečiais buvo. Tris kartus buvo Šiaulių kalėjime, tai palaikydavo po tris-keturis mėnesius ir paleido, vienu žodžiu, ten. 1944 metais jau, bėgant vokiečiai ms iš Lietuvos,

tai mes jau sužinojom, kad vokiečiai traukiasi, jau bombarduoja miestus, reakcija kiekvieną naktį užskrenda, tai reiškia, nebetoli frontas yra. Ir buvo žinios, kad apie Panevėžį yra raudonoji armija. Tai tada, tėvas kai buvo batsiuvis, atvažiuodavo ūkininkai pas jį pasidirbti batus, šeši kilometrai, tai ??? kaime. Šivickis Albinas, supranti, sako, "jeigu jums reikės pasitraukti iš Kuršėnų, pas mane atvažiuokit", sako, "praleisime frontą", vienu žodžiu, taip ir sutarėm. Taip ir sutarėm, išvažiuom. Susidėjom savo visą varstotą, pas Šivickį išvažiuom, supranti, su arkliais, atvažiuom, susidėjo, mat, išėjom pėsti, nuvažiuom, vienu žodžiu. Ir už kiek laiko, už dviejų-trijų dienų, kada frontas jau čia, nebetoli Šiaulių, vieną rytą, tėvas buvo padaręs batus sekančiam kaimynui, ir išnešė tuos batus. Vienu žodžiu, ten vyko tos priskos, kaip sakant, jis parėjo vėlai vakare, o mes miegam ant šieno, ir rytą, penkta valanda buvo, vienu žodžiu, prašvitusi diena, Albinas Šivickas, tas gaspadorius vadinamas, įėjo į daržinę, atidarė, "Abromavičiau, kelkis", pasakė jis. Tai tas šoko, "kas čia yra?", supranti, ir tuoju prisistatė. Kaleckiai du, Henrikas ir Vytautas Kaleckis ir dar vienas, dar du. Keturi buvo, bet aš šito ketvirto pavardės nebepresimenu. O tas buvo trečiasis, kaip jo pavardė, Vacys,

Vacys... 24:13

- Prisiminsit, iš kalbos išeis, prisiminsit.

Answer: Tai mane ir tėvą pasiėmė, o motiną su seserim, jos jaunesnės buvo už mane, paliko, pažiūrėjo, krata padarė, turi ginklą, ne, senos pažįstamos, nebuvom pasiruošę kariauti, buvom pasitraukę ir frontas tas. Niekas negalvojo, kad priešintis ar ką, kur pasipriešinsi, jeigu prieš jėgą ten du žmonės. Na, ir pažiūrėk, ar nėra, Svirkis pasakė, klėty arklių. Pakinkė arklius toks Šivickas, mumis susodino, jie su automatais buvo, susėdo aplinkui ir iki Kuršėnų, kur buvo ta daboklė ant viršaus, buvo šaulių namai. Salė buvo, ant viršaus daboklė buvo, na, ir pasodino, ten uždarė, viskas.

- Tai kaip buvo apsirengę, uniformuoti?

Answer: Ne, jie buvo neuniformuoti.

- Civiliai.

Answer: Civiliais apsirengę. Automatai buvo vokiški, sidabriniai (??), viskas, apstojo ??? išėjo ir pradėjo rinkti visus. Žalys buvo tos

daboklės viršininkas, gal ne viršininkas, sargas buvo, vienu žodžiu, tos daboklės prižiūrėtojas. Žalys Juozas, jau jis buvo nuteistas po karo. 25:40

- Už ką?

Answer: Už tą, kad jis buvo baltaraištininkas. Vokiečių laikais baltaraištininkas buvo, prisidėjo prie genocido.

- Žydu.

Answer: Taip. Pagrindinė buvo prie žmonių, prie visų, tautiečių ir kitų tautybių žmonių jis buvo, kaip sakant, kas nepatinka, tuos ir šaudė. Tada iš šitos daboklės atvežė Bogužą Joną, Gasparavičienę atvežė, šitą Veroniką, Bartašių Stanislovą, kur kartu dirba su tėvu, viską, vienu žodžiu. Ir daugiau, apie penkiolika vyrų, ir viena moteris buvo, ir už trijų dienų išvežė į Šiaulius ir dvidešimt antrą dieną sušaudė. Pagal žinias tokias, iš Tarybų Sąjungos informacinių davinių, kad tie visi, kurie buvo suimti, perduoti vokiečiams. Lietuviai -- tie, kurie suėmė, tai buvo lietuviai, o kada juos vežė, tai atidavė. Vokiečių mašina atvažiavo, vokiečių sargyba, į mašiną susodino ir išvežė.

- Tai šaudė vokiečiai.

Answer: Šiaulių link. Na, tai mes nežinom, kas šaudė. Bet, matyt, gal lietuviai šaudė, gal ir vokiečiai šaudė, bet atidavė vokiečiams ir, vienu žodžiu, likvidavo jie. O kurioj vietoj, tai nežinom. Ieškojom po karo, kai parvažiavau iš armijos, kad tenai... Tos vietos. Ir šiandien nežinau, kur broliški kapai yra. Tokios žinios. O man, supranti, teko įpilti (??) jiems. Buvo išvietė lauke, buvo namas, kad išeiti, ir daržas. Tame darže buvo išvietė, girininkija. Tokia moteris, gyventoja Ona Poškienė, ir tos Poškienės name buvo girininkija anam gale, paskui buvo daržas ir išvietė iš to... Ten buvo išvietė: nori -- išleidžia. Kur išleidžia, ir rasdavo (??). Tas žalys buvo, cigaro neišleisdavo iš burnos, viena užgesina, kitą meta. Ir čia buvo lėktuvai, buvo pavakarys, lėktuvai pradėjo skraidyti tuo momentu. Pasitaikė momentas, jis cigarą -- kur, pasistatė tą strielbą (??) prie durų, ašėjau, ten bulvės darže buvo pasodintos, ir tvora buvo iš tos pusės, vielos tvora užtverta, galėjai išeiti ten. Tai ką tu manai, aš tas duris atidariau, užėjau, ten cigarą ??, žvalgosi, kur tas lėktuvas skraido. Už tų durų, per tvorą ir penkiasdešimt metrų nubėgti per gatvę

į kitą gatvę, į dešinę ten, supranti, ir viskas. O tas senis, ar anas pastebėjo, nepastebėjo, pasisekė, supranti. Atsidūriau, paskui atsidūriau Deksnėje, iš dešinės per kelią kitas miškas, alėja per mišką, ir ten pabuvau. Pernakvojau ten po kelmu pasitaikęs, paskui atsidūriau į gelžkelio ??? Ten jau, supranti, buvo daug tų žmonių subėgusių iš Kuršėnų. Pas Brikiene, Brikiš buvo, dabar jo su Brikiene jau nebėra, tai mes, supranti, ant šieno pernakvojom, įsitaisėm, paskui grįžom į Kuršėnus.

- O tėvą nušovė?

Answer: O tėvą sušaudė. Tai buvo tokie dalykai. Na, ir tada prasidėjo žydų, kaip sakant, varymas į getus.

- Tai čia karo pradžioj.

Answer: Karo pradžioj. Karo pradžioj prasidėjo žydų varymas į getus. Tie visi baltaraištininkai, kur buvo. Baltaraištininkai buvo Piščikas, aš jo vardo nežinau. Labai, kaip sakant, buvo žiaurūs jie. Jis buvo teistas, atrodo, po karo, ar kaip jie. Paskui buvo, kaip tas, kur sakiau. 29:42

- Kaleckai, sakėt.

Answer: Na, tai Kaleckai, tie tai paskui. Dar buvo tie, kurie, kaip sakant, jaunalietuvis buvo toksai. Skabeikis aktyvus buvo labai, jis buvo jaunalietuvis. Paskui, kada čia užėjo vokiečiai, tuojau pat baltaraištininkas tapo, užsidėjo balta raištį, šautuvą ir varinėja žydų tautybės žmones, į getus varinėja. Piščikas varinėjo ir Skabeikis varinėjo, ir daugiau čia buvo, ne tiktai buvo. Prie fabriko gyveno toksai ???. Nežinojau, kad bus, aš būčiau prisiminęs tuos, va. Buvo jie nuteisti tarybų laikotarpiu, atsėdėję buvo po 25 metus, sugrižo. Žukauskas buvo, špitolėj gyveno pas kleboną. Aloyzas, atrodo, vardas jo. Kaip sakant, tas mus areštavo, jie pirmą kartą su tėvu, kada išvarė, dar prisidėjo jie. Irgi varinėja, žydų tautybės ??? Kabelis ???. Vienoj pusėj žvaigždė buvo, iš priekio žvaigždė, ant Šapiro nugaros buvo ir varinėjo jie gatve, centrine gatve, neleido eiti šaligatviu, neleido. Vienu žodžiu, centrine gatve ir viskas. Juos ar į darbą varė, ar kur varė, vienu žodžiu, bet jau organizuota, būriu. Jie į darbą ėjo, iš darbo, jie varinėjo. Šležas buvo savanoris, buvęs lietuviškas savanoris, senyvo amžiaus buvęs. Nebėr...

- Kaip vardas buvo?

Answer: Petras buvo. Jis buvo teistas 25 metus, bet buvo atsédėjęs ir parėjęs. Dabar jau jo nebėra, žmogaus gyvo. Paskui buvo tokių, kaip čia... Ribikauskas buvo. Ribikauskas buvo, irgi dabar nebeprisimenu, teistas buvo, irgi baltaraištininkas teistas. Dvidešimt penkis metus. 32:00

- Kaip jo vardas buvo?

Answer: Vardo nežinau, neprisimenu. Buvo teistas, o kiti buvo tokie, kaip sakant, grubūs labai, žiaurūs jie.

- Kokius žiaurumus jų matėt?

Answer: Na, žiaurumas tas, kad jeigu pasakė, tai taip ir daryk, jeigu ne, tai gausi. Iš buožės jie per nugarą duodavo ir viską. Jie tokie žiaurių pažiūrų, vienu žodžiu, turėjai vykdyt jų nurodymus, viską. Na, o Kaleckiai... Kaleckiai tai buvo vadai, vadovaujantys darbuotojai buvo. Henrikas tas buvo, jis gestape dirbo, Vytautas buvo čia policijoje irgi, vienu žodžiu, visas žinias teikė gestapui. Ir Vitkauskis buvo, Izidorius Vitkauskis, kuris irgi buvo baltaraištininkas, žydus varinėdavo, tiltus saugodavo... Geležinio tilto kur Kuršėnų stotis --

ten važiuodavo, saugodavo. Vienu žodžiu, irgi išbėgo su vokiečiais, bet jis, matyt, žuvo, nebesigirdi iš viso. Po karo nebebuvo girdėti, jau senyvo amžiaus buvo, pagyvenęs, matyt. Tai tuos žydus ir varinėjo. Kada suvarė į getus, iš butų iškraustė, turta, aišku, paliko jie ką turėjo, žmonės jie, tiktai pasiėmė, ką jie galėjo pasiimt prie savęs, ir visus suvarė. Buvo sinagogas, dabar, kur yra tas buitinis pastatas, čia buvo sinagogas. Tai čia, kaip sakant, buvo tų turtingesnių, o ten buvo sinagogas Trakų gatvėje, buvo jau tokių, visų bendrai biednesnių žmonių. Tai ten, į tą sinagogą, visus ir suvarė, tuos žydų tautybės žmones. Moteris ir vaikus, ir visus vyrus jie buvo. Tas buvo po karo, prasidėjo tuojuo liepos mėnesį, birželio pabaiga, pradėjo juos varyti, liepė... Ir paskui atskyrė vyrus, nežinau, ar rugpjūčio pabaiga, ar rugsėjo pradžia, vienu žodžiu, tokiu momentu, tas buvo tokiu laikotarpiu, kad atskyrė tuos vyrus ir juos išvežė į Padarbę mišką. Ten yra lenta pastatyta, kad ten buvo girdėti, kada buvo papliūpos tokios. **34:37** Po miestą kaip lakstydavom, čia labai netoli, tada mašinų jokių nevažiuodavo, čia vokiečių nebuvo Kuršėnuose, tik buvo daugiausia lietuviai tie darbavos... Baltaraištininkai ir policija, vienu žodžiu, visą tą reikalą tvarkė, nurodymus vykdė, iš savo viršininkų kuriuos gavo,

ir buvo girdėti papliūpos. Žydus, sakė, kad veža...
"veža mus į darbą, mes važiuojam į darbą".
Moteris, vaikus paliko, ir juos sunaikino tame
miške, Pagarbų. Na, o kas ten šaudė, nieko
neprileido, kas ten matys, kas ten šaudė, buvo
sargyba pastatyta. Tai tą girdėjom, kad jie
nebegrižo, jau nebegrižo, paskui aiškiai buvo
matyti, kur jie sunaikinti.35:34

- Ką jūs matėt tą šaudymo dieną?

Answer: Na, šaudymo dieną buvo toks, kaip sakant,
sujudimas tų baltaraištininkų, policijos, kad jie
visi lakstė taip va po miesto gatves, visur. Buvo
toks, kaip sakant, kitą dieną, būdavo, ramiai eini,
praeini ten. O čia tokie...Judėjo jie, išbėgo jie
visi. Buvo, matyt, sukviesti visi, kad jie būtų "na
čeku". Jie pasirengę, kad juos išvežtų ir
sunaikintų. Buvo toks jų sambūris, judėjimas.
Paskui, kada juos likvidavo, vyrus, išvežė moteris,
vaikus už poros mėnesių, atrodo, rudens pradžioje
tokioje, gal spalio mėnesį, gal vėliau.

Tape 2

- Čia vokiečiai...

Answer: 25 birželio.

- Į trečią karo dieną pasirodė..

Answer: 25 dieną, į vežimus susidėjo į 24, 25 dieną.

- Ar pirmas tris karo dienas baltaraištininkai ar buvo čia?

Answer: Nebuvo. Jokių baltaraištininkų nebuvo čia. Čia buvo, kaip sakant, vietinis aktyvas tas, kuris viską tvarkė, ir išvažiavo į Rusiją. Daugiau nebuvo. Baltaraiščiai atsirado tiktai po karo, kada vokiečiai užėjo.

- Po karo pradžios.

Answer: Vokiečiai kada atsirado Kuršėnuose, tai baltaraištininkai atsirado. Nebuvo nieko. Ir kada vokiečiai bėgo.. Vokiečiai bėgo antrą kartą 1944 metais -- Kuršėnai buvo kaip iššluoti. Aš atėjau į Kuršėnus iš to ūkininko, kur mes buvom, iš Šivicko, iš Romučių atėjau. Kada aš atsiradau ten, pas juos, čia buvo rugpjūčio pabaiga, buvo, kad iššluotos parduotuvės, krautuvės. Kur buvo gyvenami namai, kur tų baltaraiščių gyventa, tuščios gatvės, nė

vieno žmogaus nebuvo. Pirmieji žvalgai, atvažiavo trys motociklistai tarybiniai į Kuršėnus, vaikščiojo po tą miestą, ant kampo sutiko. Pamačiau, kad atvažiuoja čia, nuo Šiaulių, susitikau, ir jie sustojo. "Počemu zdiesj nikovo nietu?. Razvie, neživiot, niet? Kak niet? Doma estj, vsio estj." Na, tada aš mažiau mokėjau kalbėti, susikalbėjau. Ty znaies dorogu, mane klausia, na Juozapavu? Sakau, "znaju, čerez most i priamo na Juozapavu". "Nu, chorošo. Ty skaži, čtoby vsie žiteli prišli zdiesj į pustj živiot, my netronem". Tuščia buvo, kaip iššluota, jie buvo, kada jau traukėsi vokiečiai ketvirtais metais, supranti, jau nebuvo nė vieno baltaraištininko. O kai vokiečiai pasirodė videšimt penktą dieną, jie.

- Nevažiavo ir užsiliko.

Answer: Jie tada, kai vokiečiai atvažiavo čia, pirmiausia užėmė Kuršėnus dvidešimt penktą dieną, nebuvo jokio baltaraištininko, tai į antrą-trečią dieną jie pradėjo rinktis, tie baltaraištininkai, išlįsti išlįsti iš palėpių, kur buvo... 2:3:20

- Dabar, dvidešimt penktą dieną atvažiavo vokiečiai. Jie čia gyveno Kuršėnuose visą laiką, čia buvo kaip dislokuoti vokiečių daliniai?

Answer: Nebuvo jokio vokiečio čia. Vokiečiai ėjo ir praėjo, nebuvo čia jokio tikslo vokiečiams. Centras buvo Šiauliai, geležinkeliai, kaip sakant, ant Rygos kelias buvo, o Kuršėnai buvo, viskas. Čia atidavė savivaldai, ir tvarkykitės jūs, ir padėkit, kas reikalinga. Vokiečiai, jeigu pravažiavo, tai tiktai pro šalį, bet jų nebuvo. Vokiečiai... Pragyvenom Kuršėnuose visą laiką, tai vokiečių nebuvo, čia nematėm. Tiktai buvo Arbeitsamtas, buvo šitas dvaras Kuršėnų, kur buvo tarybiniu laiku, buvo vokietis Stonys (?) iš dvaro, dvarą valdė, ir viskas, o tų kariškių, jeigu vienas kitas pravažiuodavo, ir viskas.

- Tai čia geto apsauga, tų Padarbu žudynės, viskas.

Answer: Jie buvo, supranti, grynai lietuvių, tų baltaraištininkų. **4:22** Getą saugojo lietuviai, įsakymus tik vykdė. Iš kur įsakymus gavo, kad jie žino, iš aukščiau, iš savo viršininkų gavo jie įsakymus. Vokiečių nebuvo, kad vokietis būtų. Vokiečiai buvo, tiesa, ten pušyne. Buvo dar reicho darbo tarnyba, bet jie nesikišo. Reicho darbo tarnyba su kastuvais, jie ten, supranti, kur vaikų namai dabar yra, tai buvo įsikūrę. Ten buvo statoma tarybiniais laikais senelių prieglauda, ji buvo

šiek tiek pastatyta, bet dar nebuvo įrengta. Kai karas prasidėjo, tai statybos darbai nutrūko. Vokiečiai, kai užėjo į Kuršėnus, tai ne pirmomis dienomis, bet jau antrais metais, tai reicho darbo tarnyba įsikūrė ten, pušynuose jauni vyrukai su kastuvais, nesikišo į tuos reikalus. 5:13

- Man kuršėniškiai pasakojo, kad buvo toks atsitikimas. Čia buvo dar, ko gero, prieš getą, prieš Pagradų žudynes, kad miesto centre mušė prie stulpo pririšę žydą. Ar buvo toks dalykas?

Answer: Na, aš nemačiau, gal ir buvo. Matai, jeigu buvo, tai buvo, tai laike šitų pagromų. Jeigu buvo, tai laikė, pagromų tų buvo. 1937 metais buvo pagromai, aštuntais metais buvo pagromai, vyko. Tai gal tada ir buvo jie. Ten, prie stulpo pririšę ir mušė. Tai, sakau, langus daužė, ten juos mušdavo, užpuldavo, daužydavo, tai čia buvo jie, laikė pagromus. Tai čia buvo Smetonos laikais, bet kada čia, tai aš nežinau. Tas vyko nakties metu, visuose pagromai buvo naktį, kada visi žmonės miega, kada niekas netrukdo jiems, tiems pagromininkams, tai jie ir galėjo padaryti. Primušdavo jie ten, sudaužydavo, tai tas galėjo būti.

- Ką jie darudavo per tuos pagromus?

Answer: Daužydavo langus, daužydavo priestato duris, duodavo su akmenukais per langus, įsiversdavo, mušdavo, ir viskas. Tokie buvo pagromai mušti žydus. Pagromai buvo paimti iš hitlerinės Vokietijos. Kai vykdavo hitlerinėje Vokietijoje pagromai, tai buvo tie jaunalietuviai, buvo tos pačios idėjos, kad nacionalizmas prieš žydus eina. Tai mušdavo žyda, kad žydu tautybės žmonės buvo apkaltinti, kad jie yra kalti visa kuomet juos reikia sunaikinti. Tai nuo to ir prasidėjo viskas čia. Ir tie jaunalietuviai veikė, jie turėjo savo organizacijas, buvo uniformuoti. Ir karui prasidėjus, kada vokiečiai atėjo, jie pirmieji buvo baltaraištininkai. Jie organizavo savo, kaip sakant, baltaraištininkų šaiką. Kryžanovskis, prisiminiau. Kryžanovskis Algis čia Kuršėnuose gyveno, centrinėj gatvėj. Ten nakties metu šaukdavo ir sukildavo žmonės. Dienos metu išeisi, žiūrėsi, langai išdaužyti visur, durys išdaužytos ir rėmai išplėšti būdavo, matėsi.

- Pasekmės matėsi pagromo.

Answer: Na, tai stiklai išbyrėję, durys išplėštos, langinės nuplėštos. Langine būdavo uždaromas langas, štangas uždėtas. Nuplėšdavo su langine,

sudraskyta, langai išdaužyti. Taigi buvo matoma, čia kiekvienas, kur gyveno tais laikais Kuršėnuose, matydavo.

- Praeidami matydavot.

Answer: Taip, matydavom.

- O žydai primušti būdavo matyti?

Answer: Kad primuštu, tu nematydavom. Jeigu kad ir būdavo primušti, tai nesirodydavo, kaip sakant, jie. 8:07

- Sakykit, kaip pagromas, ar jie užpuldavo kokio vieno žydo krautuve, ar iš karto imdavo kelias?

Answer: Ne, vieną. Jie pasiskirstydavo rajonais. Va, tą rajoną du-trys - "jūs daužykit, plėškite", kitą rajoną vėl du-trys tenai, pasiskirstydavo. Tą valandą, kada jau buvo sutarta, dvylikta arba pirma valandą nakties pradėsime, taip ir prasidėdavo.

- Sakykit, o kaip jūs žinot, kad čia jaun lietuviai darė tuos pagromus. Pavardes sakėt.

Answer: Jaun lietuviai. Buvo jaun lietuvių

organizacija. Mes matëm, kada būdavo Vasario 16 ir šventës, taigi uniformuoti, vaikščiiodavo, apsivilkę uniformas. Skabeikis visuomet jau jaunalietuvius daliny žygiuodavo. Vasario 16-tą susirinkdavo čia, prie to kalno, kur buvo pastatyta salė šaulių ir ant viršaus dabokl, tai ten buvo paminklas. Ir dabar paminklas yra pastatytas, tiktai ne toj vietoj jis buvo pastatytas. Čia žemiau, dabar laiptai kur yra, dabar perkelta, nes čia vietos nebëra. Jis buvo nugriautas, kada statė naują univermagą, jis maišësi, trukdė. Tai prie to paminklo, būdavo, prakalbą sakys. Pašto viršinininkas buvo Aleksandravičius. Jis visuomet sakydavo prakalbą Vasario 16 dieną. Mokyklos vaikai, mes vaikai būdavom, mokiniai -- vesdavo į bažnyčią, ir iš bažnyčios ateidavom čia, vis sustodavom, išsirikiuodavom. Na, mokiniai buvo ten jau paskutiniai, pirmiausia šauliai, jaunalietuviai, visos organizacijos, pavasarininkai, gaisrininkai paskutiniai būdavo. Ir kas nematys, stebėjom. 9:54

- Aleksandravičius irgi buvo prie tų baltaraištininkų?

Answer: Aleksandravičiaus nebebuvo.

Aleksandravičius Smetonos laikais buvo pašto viršinininkas ir 1940 metais buvo išvežtas. Nebebuvo

jo. Išvežtas

- Na, gerai. Sakysim, iš kur jūs žinot, kad čia būtent yra jaunalietuvių darbas, tas pagromas?

Answer: Organizuodavo, rinkdavo žmones, supranti, norinčius prisidėti. Jie prieš pagromus, jie, kaip sakant, "ateik, ateik". Jaunalietuviai organizavo jau, kaip sakant, rinkdavo žmones. Ir dėjosi jie, kaip nesidėsi. Sakydavo, jau rytoj bus naktį pagromas. Jau žmonės žinodavo, jau rytoj bus, jaunalietuviai ruošiasi pagromui. Žinojo žmonės. Paslapy nebuvo.

- Sakysit, kas iš tų jaunalietuvių paskui išėjo į baltaraištininkus?

Answer: Tai, sakau, Skabeikis. Kitų nebeliko. Buvo Viščiulytė, mokytoja, jaunalietuvių vadė buvo. Mokiaus aš mokykloj, mus mokino ji, bet jos po karo čia Kuršėnuose nebeliko. Nebeliko. Kur ji paliko ar išvažiavo, ar išbėgo, ar į kitą rajoną. Buvo vadė jaunalietuvių, uniformą nešiojo.

- Tai prie vokiečių jų jau nebebuvo.

Answer: Prie vokiečių... Prie vokiečių... Prie

vokiečių, man atrodo, kad ji dar mokytojavo. Bet aš taip.. Nebebuvo prie vokiečių... Smetonos laikais tikrai mus mokino.

- Aš noriu tokį dalyką paklausti. Dabar šitie baltaraištininkai, kurie žydus varinėjo, tai buvo, žinoma, ten daug paprastų žmonių, ūkininkų, kaimiečių. Ar buvo inteligentų tarp jų? Taigi Skabeikis Lietuvos inteligentas buvo.

Answer: Ne, ne inteligentas, darbininkas paprastas buvo. Bedarbis, darbo neturėjo, tai trynėsi kur nors prie ???, neturėjo nuolatinio darbo. Iš tų jaunalietuvių gavo, pasėdėdavo mėnesį laiko, gaudavo, surinkdavo pašalpas, pinigus sudėdavo. Ten gaudavosi tūkstantis ir daugiau litų, ir gyvendavo jie. Tokie žmonės, užsimėmę, kurie...

- O tarp baltaraištininkū, kurie varinėjo, žydus šaudė, inteligentai buvo, karininkai, policininkai ten, mokytojai, gimnazistų ar buvo?

Answer: Gimnazijos tai nebuvo Kuršėnuose. Buvo šeši skyriai. Tik tai tarybiniais laikais buvo jau pradėta, įsteigta. O taip tai... Vokiečių laikais nebuvo. Buvo keturios klasės. Tarybiniais laikais, 1940 metais buvo keturios klasės. Ir vokiečių

laikais buvo tas pats, tos keturios klasės, paskui, jau po karo, tiktai gimnazija. Nebuvo jau tokių mokytojų. Tokių, kad... Petrauskis buvo mokytojas, bet jis Smetonos laikais buvo vedėjas mokyklos, irgi buvo jaunalietuvis.

- Jisai buvo prie žydų prisidėjęs?

Answer: Tai, kad jis nesimatė, kad jis būtų prisidėjęs prie žydų naikinimo, tuo dalyku. Bet pažiūrų buvo tokių, kaip sakant, nacionalistinių pažiūrų. Daugiau tokių mokytojų kad čia nebuvo daug. Buvo Gaudieššytė, tai ji rusų kalbą dėstė. Buvo jau sena mokytoja, ji, kaip sakant, jau nebeįžiūrėjo, į tuos reikalus visai šaltai žiūrėjo, nesikišo niekur. Daugiau tokių mokytojų, negaliu pasakyti tokio dalyko.

- Dar noriu paskutinį dalyką paklausti. Kaip tuos žydus sušaudė, tai pasiliko namai, pasiliko to turto žydų. Kas buvo su turtu žydų?

Answer: Matot, namai tie, kurie pasiliko, iš tų baltaraištininkų buvo tokie, kurie neturėjo kur gyventi, tai jie visi, kaip sakant, ir buvo apgyvendinti tuose namuose. **13:56** Toks Piščikas buvo apgyvendintas, toks Šležas buvo apgyvendintas,

paskui tie -- kaip tas, kur fabrike dirba, pavardė?

- Nu tiek to.

Answer: Nu ten...Tai irgi buvo apgyvendinti tie, kurie neturėjo, kadangi jie savų namų neturėjo. Kaip tas, kur sakiau, irgi neturėjo, Žukauskis neturėjo irgi, kur mus areštavo, špitolninkas, kur buvo, špitolėje gyveno tokioj landynėj. Žukauskis Aloyzas, visi gyvena tuose namuose, buvo.

- Visi gavo.

Answer: Visi gavo. Namas apstatytas, baldai, viskas, ir gyveno jie.

- Tai jie, kaip gavo tuos namus prie vokiečių, tai jie ir po karo gyveno tuose namuose?

Answer: Tai ne. Matot, kaip yra. Jie prie vokiečių gavo tuos namus ir tarnavo vokiečiams, o kada vokiečiai bėgo, tai ir jie išbėgo, ir jie paliko. Tie, kurie neišbėgo, tie, supranti, atsidūrė Sibire.

- Ką jie darė su žūdų daiktais, kuriuos tuose namuose rado?

Answer: Nu ką darė? Kurie buvo ne pijokai, tie, supranti, naudojosi, o kurie buvo pijokai, kurie gėrė, geresnius daiktus išpardavė, pragėrė jie. Taip buvo. Naudojosi, gyveno, kaip sakant. 15:34

- Jūs matydavot, kaip pardavinėja tuos daiktus?

Answer: Nu kai pardavinėjo tokius daiktus, žinai, gi niekas ant turgaus nevežė ir neparduoda -- jeigu susitaria... "Pas mane yra ten sofa kokia gera, arba spinta gera" -- susitari su tuo ūkininku -- "ateik, pasižiūrėsi, jeigu patinka, pirk", ir apsidžiaugia ūkininkas, išsivežioja.

- Jūs girdėdavot, kaip jie siūlė?

Answer: O kaipgi? Žiūrime, kad vežė, tai buvo daug, ypatingai kaimo žmonės. Žinojome, kad vežė, supranti, šituos žydų gyventojų baldus jie, apstatymus. Taigi žmonės ir primena, kaimo žmonės, kurie veža, tai dar yra gyvų tarpe jie. Aš tai nebuvau surištas su tuo dalyku, matai, mes buvom, kaip sakant, miesto tokie vaikai. Tėvai dirba, ir mes nesikišdavom į tuos reikalus, kadangi mūsų pažiūros buvo, suprantat, skirtingos nuo jų. Čia irgi negerai dalykai ir į tuos dalykus jokių, kaip

sakant, kištis, imti tą arba parduoti, ar pasiūlyti kam, negalima. Tėvas kada dirbo šitam Municui, Firmanui, tai Firmanas sakydavo: "Abromavičiaus, ateik pas mane, supranti, paiksi ten tą, aš turiu tą". Tėvas sakydavo, "nereikia man, aš neimsiu nieko, man nepriklauso, aš negaliu imti". Jie žino, kad jau jiems nebereikės jų, ateikit pas mus. Jie geri žmonės buvo, supranti, ateik pas mus, aš tau duosiu. Tėvas jokių ne. ???

- Sakykit, aš noriu jūsų paklausti. Vis tiek jūs gyvenot Kuršėnuose, jūs žinojot, kas šaudė žydus. Jie vaikščiojo gatvėmis, jūs susitikdavot. Kaip kiti žmonės su jais bendraudavo?

Answer: Bendraudavo taip jie. Tie, kurie jiems buvo pritariantys, tie bendravo, o tie, kurie buvo nepritariantys, tai jie jų vengdavo, nusisukdavo nuo jų, kada jie eidavo. Taip buvo jie. Tai jie turėjo tą visą tokį susidariusį kolektyvą, su kuriais jie ir bendravo. Tokie buvo Bartašiai.

17:44 Dabar prisimenu, Bartašiai, baltaraištininkai nuo pirmų dienų. Jie išbėgo, jų dabar namas palieka čia. Vienas siuvėjas buvo, kitas stalius buvo, dar... Tėvas ir aš nešdavom siūti. Jie kelnes siūdavo, supranti, jie buvo čia. Ivinskio gatvėje gyvena, toks namas buvo medinis Bartašių, dabar yra jis

parduotas kam. Tarybinis buvo, ar komunalinis, dabar nežinau -- buvo parduotas, kad kas gyventų. Bet jie su tokiais visais ir bendravo. Su tokiais, kurių pažiūros netiko, ir jokių kalbų nebuvo. Sakydavo, baltaraištininkas, ir viskas. Sakydavo: "žydšaudys eina". Tokios buvo kalbos, kadangi jie užsiėmė negerais darbais. Tai jie ir bendravo su tais, kurie jiems pritiko. O mes, kurie buvo persekiojami, įtar... Tie, daleiskim, nepriklausė jokiai partijai. Jis buvo amatininkas, šiaučius, buvo demokratinių pažiūrų. Žinai, amatininkai buvo, šiaučiai, taigi jie buvo demokratinių pažiūrų. Žmonės dirbo savo darba, gyveno. Ir matė, kas bloga, kas gera yra. O kad čia... 19:03

- Tai tėvas namuose dirbo?

Answer: Namuose dirbo. Dirbo Municui, dirbo paskui, kas atnešdavo, ūkininkai.

- Na, o vokiečių metais, kai dirbo, tai būdavo, kad žydšaudžiai ateidavo pas jus į namus?

Answer: Ateidavo ne tik žydšaudžiai, ateidavo ir policija, tie, kurie dirba, pasitaisyti batus. Karo metu, kada užėjo čia vokiečiai, taigi avalynės nebuvo. Atnešdavo balną policijos, Širingis buvo

toks policininkas, irgi išbėgo. Tai atnešdavo, supranti, balną tų arklių, tarybiniai arkliai buvo, tokie ir pusbačius pakalt, ir batus padaryti atnešdavo. Tai tėvas pataisydavo, padarydavo jiems.

- O nebūdavo taip, kad žydšaudis ateina ir atneša sušaudytų žydų batus?

Answer: Tokių nebuvo. Jie atnešdavo batus, tuos nuo tarybinės kariuomenės -- kurie bėgo, išbarstė, paliko tą, važiuodavo ar ten, tai atnešdavo. Išardyti reikėdavo, ten buvo ir odos geros išimti, ir balnų, ir visko. 20:17

- Tai batų neatnešdavo jie.

Answer: Ne, ne. Tai Širingis ateidavo. Policininkas buvo, o tu man palaikyk, Abromavičiaus, čia padarysi. Tai tėvas, ką, kaip nepadarysi, turi padaryti. Policijai jie, eina registruotis į policiją kiekvieną dieną, dirbdavo. Bet pažiūros buvo tokios skirtingos. Nu, apmokėdavo. Nesako, kad tu ten padaryk, aš tau nemokėsiu. Nežinau. Tėvas sakydavo, kiek jums negaila, tiek. Jie padėdavo ten išmaldą (??). O kada reikėdavo pasodinti, suimti juos, sumėmė, supranti, išvežė ir sušaudė.

- Sakykit, ar jums buvo tekę girdėti, kaip tie žydšaudžiai kalbėtusi tarpusavyje ar su kitais žmonėm. Kad jie pasakotų, kaip vyko tos žudynės? Kas ten buvo per tas žudynes?

Answer: Matai, žudynės... Kas buvo, tai galėjo girdėti, kada po žudynių jie gerdavo. Kad po žudynių jie gerdavo, tai čia būdavo. Būdavo kalbasi jie, kad va šiandien visi jie girti. Vakar žudynės buvo, šaudydavo, šiandien visi girti, tie žydšaudžiai.

- O jūs matydavot juos girtus?

Answer: Na, girti jie nevaikščiodavo, bet jie namuose būdavo. Jiems duodavo tą dieną ten atgulą ar kaip jiems. Vienu žodžiu, kad jūs tą padarėt darba, jūs pailsėkit, gerkit ten. Duodavo.

- Bet taip, kad jie kalbėtusi, bėra tekę girdėti.

Answer: Neteko girdėti. Bet tie, kurie aplinkui gyvena, netoli, tie pastebėdavo, kad šiandien jie.

- Prie jūsų jie negyveno, tokių kaimynų nebuvo.

Answer: Prie mūsų nebuvo tokių kaimynų. Mūsų

namukas buvo atskirai, tokių kaimynų nebuvo, bet buvo moteris, kur kartu sušaudė. Ateidavo pas tėvą irgi pasitaisyti avalynę ten, Kasparavičienė, tai jos pažįstami Fokai buvo irgi baltaraištininkai. Tai sakydavo, ką jau šiandien ruošia. Jau šiandien ruošia. Jau šiandien ruošia. Kur jie susibėga, susieina kažkur tai, bus kokia išvyka jiems. Tai po to būdavo, tikrai jie būdavo. Būdavo, kada jie išvykdavo partizanus pastebėję, surinkdavo juos ir išvykdavo. Būdavo, kada... Po to sušaudymo, kada jau buvo pasibaigęs tas dalykas. Na, ir būdavo, kada jie buvo žydų tautybės žmonės, dar ne visi likviduoti, tai sakydavo, kad susibėgimas toksai jaučiasi ir paskui, po to sušaudymo, namuose ten kažką jie susirinkę, vienu žodžiu. Tai tiek.. Bet aš, kaip sakant, nebendravau, mes buvom priešiški žmonės ir per tą nukentėjom vienu metu. Dabar vėl atėjo toks laikas, kada jie keliami ant pjedestalo.

- Čia neilgai tas truks. Nukentėję tie, kaip sakant, ir dabar kenčia. Ką padarysi.

Answer: Aš irgi galvoju, kad čia negalėtų ilgai trukti, kad čia turėtų būti mūsų valdžioj kokios tai padarytos pataisos. 23:34_